

Vasilije MUJO SPASOJEVIĆ*

UTICAJ GLOBALIZACIJE NA NEKE SEGMENTE SVADBARSKIH OBIČAJA U CRNOJ GORI

Ako se osvrnemo na razvoj narodne kulture u Crnoj Gori, doći ćemo do zaključka da je u proteklom periodu imala dosta uspona i padova. Mnogi faktori su uticali na takve oscilacije, a među njima i globalizacija. Taj proces je nezaustavljiv i on dugo traje. Ako je u pitanju kultura, onda globalizacija ima zadatak da širi masovnu kulturu i vladavinu kulturnih vrijednosti koje svodi na istu mjeru i koji postaju vladajući oblici svakodnevne komunikacije. Koliko će trajati taj proces i ima li on svojih granica, nije lako ni jednostavno odgovoriti. U svakom slučaju, on traje i osjeća se kod mnogih segmenata kulture uopšte. Ja ću pokušati da se u najkraćim crtama osvrnem na vrijeme vladavine patrijarhata u Crnoj Gori i na njegov uticaj na ženidbu i udaju s kratkim osvrtom na bigamiju u Crnoj Gori, pri čemu je zanimljivo analizirati da li je i kako globalizacija uticala na ove segmente narodne kulture.

U patrijarhalnom društvu, kakvo je u Crnoj Gori bilo sve do kraja XIX vijeka, pa i nešto kasnije, otac porodice je bio neprikosnovnena ličnost. On je taj koji je odlučivao o svim bitnim sadržajima u životu porodice, i što nas posebno interesuje, koji je odlučivao o ženidbi i udaji. Znači, on je taj koji je odlučivao o braku uopšte. Istina, u nekim krajevima (durmitorski kraj, Piva, sjeverni dio Crne Gore) ovo je bilo manje izraženo.

Ne upuštajući se u analizu endogamog braka, reći ću nekoliko riječi o egzogamom braku u kome je muškarac iz jednog bratstva mogao stupiti u brak sa djevojkom iz drugog bratstva, pri čemu se u suštini moralo voditi računa o ravnopravnosti bratstava. Ovo se ogledalo u tome što se vodilo računa da se mladoženja ženi iz bratstva sličnog njegovom, tj. onaj iz jačice uzimao je djevojku iz drugog bratstva takođe iz jačice. Ovakvo pravilo je bilo i među ma-

* Vasilije Mujo Spasojević, Podgorica

lim bratstvima, mada je, iako dosta rijetko, bivalo i odstupanja. I u jednom i u drugom slučaju, starješina kuće ili zadruga je taj koji je odlučivao o tome koju će djevojku ženiti njegov sin ili za koga će mladića dati svoju kćer. Vladala je slijepa poslušnost mladih muškaraca prema starijim, a za žensku djecu je taj nepisani zakon bio još stroži. U takvom patrijarhalnom odnosu, mladić se nije najčešće pitao da li pristaje da se ženi određenom djevojkom, već je to morala biti ona djevojka koju starješina kuće odabere.¹ Neprikosnovenost starješine kuće se ogledala i u tome da je prosió djevojku za svog sina dok je još bila dijete ili čak i nerođeno dijete. Za ovakve slućajeve imamo dosta poznatih primjera, među kojima i vjeridba, kasnije i ženidba knjaza Nikole Petrovića sa kćerkom Petra Vukotića iz Čeva.² Evo još jednog interesantnog primjera iz Lukova kraj Nikšića. Jedna djevojka nije znala za koga se udala niti je vidjela svoga muža za duže vrijeme, jer kada su je doveli, njen je muž bio na radu u planini. Jednoga dana poslala je svekrva da sa ubla donese vode. Pošto nije znala kako da zahvati vodu iz ubla, počela je da negoduje i da se ljuti na svekrvu. U tom momentu naišao je neki nepoznati ćovjek koji joj je pomogao izvaditi vodu iz ubla. Kada je došla kući rekla je ukućanima da joj je neki ćovjek pomogao izvući vodu i pritom ga je blagosiljala. U taj ćas nepoznati ćovjek se pojavio na vratima kuće. To je bio njen muž.

Međutim, zanimljivi su i primjeri kada djevojka ili mladić odbiju poslušnost starješine kuće za udaju odnosno ženidbu. Petar Šobajić navodi ovaj primjer: „Jovanu Đuranoviću, još dok je bio dijete u kolijevci, namijenili su bili kćer Đura Lajovića (Bubića), po starom obićaju. Kada odrastu okudi mu neko djevojku i on je ne htjedne uzeti, ali mu s tim nije bilo staništa među jakim Bubićima, on pobjegne u Spuž te se tamo poturći”³.

Pored navedenog postojalo je još jedno strogo nepisano pravilo za udaju, onosno ženidbu. Naime, u Crnoj Gori nije bilo starosnih granica za stupanje u brak, ali se smatralo da je najbolje životno doba za stupanje u brak žene od 16 do 25 godina života i to tako da se prvo morala udati starija sestra pa mlađa. Ako bi se desilo da se mlađa prije uda, to je bio znak da je starija pod nekom manom, a ako to nije, onda bi vjeridba mlađe sestre morala saćekati dok se starija ne uda, što je ponekad trajalo i po nekoliko godina. Međutim, muškarci su se katkad mogli ženiti ne poštujuci ovaj princip. Na kraju, bio je i obićaj da se prvo udaju sestre pa da se braća žene, što je objašnjavano ćinjenicom da se zaove i snahe nijesu uvijek dobro slagale, otkuda i potiće zdravica –

¹ Vasilije Mujo Spasojević, *Svadbarski obićaji u Crnoj Gori*, Podgorica, 1999, str. 10.

² Kralj Nikola Petrović, *Memoari*, Podgorica, 2007, str. 41.

³ Patar Šobajić, *Bjelopavlići i Pješivci*, Podgorica, 1996, str. 126.

lijep rod porodila dvije kćeri, a četiri sina, prve kćeri potonje sinove da se dva zla u dom ne sastaju – a koja se i danas može čuti.⁴

Vrijeme ne dozvoljava da o ovome više govorim, ali radi podsjećanja na nekadašnje pitanje patrijarhalnog morala u Crnoj Gori, dovoljno je reći da su se ovakvi običaji poštovali kod sve tri konfesije – pravoslavnih, katolika i muslimana.

Budući da je cilj prosidbe i vjeridbe brak, koji je u Crnoj Gori imao svojih specifičnosti, reći ću nešto i o tome. Stabilnost braka u Crnoj Gori sve do kraja XIX vijeka zavisila je od niza faktora od kojih ću neke navesti: „Odnosi muža i žene u braku u staroj Crnoj Gori su bitno uticali na stabilnost braka. Jedan dobro stabilan brak karakterisali su neki momenti koji su kod naroda predstavljali „zakon”. Naime, Crnogorka ulaskom u brak je uzimala prezime svoga muža, a uz to, kazivala se po mužu a nikako po ocu, što je kasnije bilo regulisano crkvenim propisima. Za razliku od pravoslavnih, Malisorke su se kazivale po ocu. Odnos muža i žene je bio takav da žena nije smjela ni u kom pogledu da brani svoga muža, jer je to bila velika sramota. Crnogorac bi prije poginuo nego dozvolio da ga žena u bilo kom pogledu brani. S druge strane, Crnogorac pred drugima nije pokazivao prema ženi ni nježnost ni ljubaznost, jer je i to bila velika sramota. On je znao svoju ženu i da kažnjava, pa čak i fizički, a pogotovo za njenu neposlušnost. U slučaju smrti žene sramota je bilo da muž plače za njom, a isto tako ni žena iz istog razloga – ponosa nije plakala, bar javno, za svojim mužem. No, postojala je i druga strana međusobnih odnosa muža i žene. On je čuvao i branio njenu čast i dostojanstvo kao što bi činio njen otac ili brat dok je bila đevojka.”⁵

Jedan od izuzetno važnih faktora za stabilnost braka u staroj Crnoj Gori je posebno karakterističan za Crnu Goru, a to je potomstvo u braku. Naime, tamo gdje je postojalo muško potomstvo brak je bio stabilniji i skoro neraskidiv. Naprotiv, brak u kome su isključivo ženska djeca bio je najčešće nestabilan i nije se mogao uvijek održati. U ovakvoj porodici otac je smatrao kao da nema djece. Isto tako i u slučajevima gdje nije bilo djece, brak se najčešće rasturio. Naime, sve do vremena dok brak nije crkva sankcionisala, a kasnije i svetovna vlast, razvod braka je faktički obavljao muž, i to često uz konsultovanje bližih rođaka pa i bratstvenika. Da bi se jedan brak rasturio, rastavio, razveo morao je postojati neki od sljedećih uzroka: bračno nevjerstvo, preljuba, uza-

⁴ Vasilije Mujo Spasojević, *Svadbarski običaji u Crnoj Gori*, Podgorica, 1999, str. 11.

⁵ *Isto*, str. 13.

jamna mržnja, netrpeljivost, nemanje djece, nemanje muške djece, rađenje o glavi, napuštanje bračnog druga, a ponekad i zbog sitnica.⁶

Smatram posebno interesantnim slučajeve kada u braku nema poroda, posebno kada nema muškog potomstva. O ovome su dosta pisali Jovan Erdeljanović, Pavle Rovinski, Mirko Barjaktarević i mnogi drugi. Međutim, ono što se moglo čuti od umnih ljudi je da je rijetko koji brak mogao opstati ako u njemu nije bilo potomstva i takav brak se najčešće morao rastavljati. Takođe, bivalo je dosta slučajeva da se najčešće zaslugom žene i takav brak održao. Ukoliko u braku nije bilo djece i ako se takav brak nije rastavio, čežnja za potomstvom u tradicionalnoj crnogorskoj porodici je bila velika, pa je zbog toga dolazilo do dvoženstva – bigamije. Ovakav oblik bigamije treba isključivo vezati sa velikom željom da se od dobrog čovjeka dobije muško potomstvo. U mnogim slučajevima zalaganjem žene nije dolazilo do razvoda braka. Dešavalo se da muž uz saglasnost žene dovede drugu ženu i sa njom nastavi da živi, s tim što je u najvećem broju slučajeva u takvoj bračnoj zajednici ostajala i prva žena. Zapisano je da su postojali i drugi slučajevi kada je žena nerotkinja ženila svoga muža. To se radilo tako što bi žena nerotkinja predložila svome mužu da se oženi tom i tom ženom i ako bi on pristao, ona bi odigrala glavnu ulogu za njegovu ženidbu. U takvom braku najčešće bi obje žene ostajale da žive zajedno i uglavnom bi se dobro slagale, s tim što bi prva žena pomagala drugoj oko podizanja djece, a za uzvrat bi uživala veliko poštovanje i pažnju, ne samo mlade žene već i svog muža i svih ukućana pa i bratstva i plemena.

Ovakav oblik bigamije, iako rijetko, zadržao se i do novijeg doba. Radi ilustracije navešću jedan primjer. Mihailo Radulović držao je kafanu na Bukoviku na Krnovu. Bio je oženjen od Martinovića. Sa ženom je imao jedno žensko dijete koje je umrlo. Kasnije, ova žena nije mogla ostati u drugom stanju. Kod njih je radila jedna djevojka sa kojom je Mihailo imao jedno žensko dijete. Prvoj ženi to nije bilo krivo, već je predložila Mihailu da se razvedu da bi se oženio ovom djevojkom. Mihailo je to i uradio, ali je prva žena ostala da živi sa njima. U kući je vladala besprekorna harmonija, a iznad svega su Mihailo i njegova mlada žena cijenili i poštovali prvu ženu.

Vidak Vujačić o dvoženstvu navodi: „Nema sumnje, sada je nama lako kritikovati bigamnu bračnu zajednicu, ali je teže vidjeti da je ponekad bilo nemoguće drugačije formirati porodicu. Međutim, po pravilu, bigamija ili dvoženstvo bila je isključivo propratna efemerna pojava, a ne bitna karakteristika crnogorskog tradicionalnog društva. Iako se suština bigamije može naći jed-

⁶ Isto, str. 14.

nim dobrim dijelom u karakteru rodovsko-bratstveničke zajednice, ipak se ona kao pojava (više slučaj) suzbija visokom moralnom svijješću ljudi, ali i uticajem i autoritetom crkve i javnog mnjenja. U doba tzv. „bezvlašća” bivalo je više slučajeva bigamije, a docnije, za vrijeme zakonodavstva i državnosti, veoma rijetka pojava. Bigamija se javljala, uglavnom, u onim slučajevima kada supružnici u braku nijesu imali djece. Ona se susrijeće kod svih slojeva društva: i kod bogatih i kod siromašnih, više kod jakih i imućnih, a manje kod siromašnih bratstvenika”⁷

Simo Šobajić o bigamiji kaže: „Crnogorci često, kad nemaju djece, dovedu u kuću još po jednu ženu”.⁸

Andrija Jovićević, navodi: „Bratstva se u Vuklima (Malesija, primjedba V. S), od nekog doba uzimaju međusobno. Nikči nikako i osuđuju Vukle. Vukli primjećavaju da je narod od onih, koji se žene iz drugih plemena. Ima ljudi koji nemaju dece, i mnogo žale za tim. Malisori više vole da imaju mušku no žensku decu. Neplodnost u braku neki pripisuju božjoj volji, a mnogi misle, da je to posljedica mađija, koje im je neko podmetnuo.”⁹

Ovi ilustrativni primjeri i dosta drugih govore da bigamiju o kojoj sam tek samo nešto rekao treba tražiti u mentalitetu Crnogoraca, u velikoj želji za potomstvom, prevashodno muškim, da se „trag ne utre”, kako se to kod Crnogoraca kaže. Istina, dvoženstva je bivalo i iz obijesti, ali to su usamljeni slučajevi.

Na kraju, da navedem i to da je crkva bila protiv dvoženstva pa i ovakvog kakvog sam u kratkim crtama opisao. U prilog tome Mirko Barjaktarević u svojoj knjizi *Rovca* navodi pismo koje je Arsenije Čarnojević III pisao plemenima istočne Hercegovine, Brda i Crne Gore i Primorija sa porukom da se ne žene rođakama, snahama, kumama, da ne drže po dvije žene, da ne uzimaju (preuzimaju) žene dok im je muž živ. Zabranjuje se popovima da vjenčavaju takve parove.¹⁰ Iako je ovo pisano daleke 1686. godine, primjeri govore da se ova zabrana slabo poštovala.

„Analizirajući pojavu dvoženstva kod pravoslavnog naroda u Crnoj Gori i uzrocima njegovog nastanka, nije teško doći do zaključka da je to pitanje mentaliteta Crnogoraca i Crnogorke, prevelika želja da se dobije potomstvo. Ali, postavlja se pitanje da li je to dovoljno da se jedna žena tako lako odriče svoga braka ili bračne postelje sa svojim mužem. Oduvijek je poznato da je san svake žene brak sa dobrim i voljenim čovjekom. Istina, najveći broj žena želi

⁷ Vidak Vujačić, *Etnos Crnogorke*, Titograd, 1980, str. 131.

⁸ Simo Šobajić, *Crnogorci*, Beograd, 1928, str. 70.

⁹ Andrija Jovićević, *Malesija*, 1997, str. 131.

¹⁰ Mirko Barjaktarević, *Rovca* (etnološka monografija), Titograd, 1984, str. 84.

da ima svoj porod, ali ta želja nije ni blizu onoga što želi njen muž, jer njenim porodom ne nastavlja se njena loza već loza njenoga muža i ona zbog te želje svoga muža, žrtvuje svoj brak i bračnu postelju. Ona je spremna da svoje najljepše uživanje prepusti nekoj drugoj ženi i ako ova počne rađati nasljednike svoga dotadašnjeg muža, osjeća neku blagost i posebno zadovoljstvo. Najčešće se moglo čuti da kaže: – Šteta bi bila da od ovako dobrog čovjeka ne ostane nasljednika. U dosadašnjim istraživanjima nijesam naišao ni na jedan slučaj da je muž natjerao svoju ženu da pored nje dovede još jednu mlađu koja će mu roditi nasljednika. Inicijator su uvijek bile žene. One su osjećale potajno patnju svoga muža zbog nemanja djece i tada bi kod njih preovladao osjećaj sažaljenja, a možda i osjećaj zahvalnosti što je prema njoj dobar i pažljiv i što je u narodu poznat kao takav. Istina, skoro u svakom slučaju žena ostaje i dalje da u zajednici živi sa bivšim suprugom i mlađom ženom koju je ona dovela ili penekad i on po njenom nagovoru. Ona uživa svu pažnju i poštovanje bivšeg muža i druge žene, ali da li je to dovoljno? Da li je ona izgubila samo posteljenu sa svojim mužem ili nešto više od toga? U svakom slučaju, mnogo više.”¹¹

Sakupio sam i do detalja opisao 29 svadbarskih običaja u Crnoj Gori koji su se upražnjavali do kraja XIX vijeka kod paravoslavnih, katolika, islamista i Roma. Svi ti običaji su imali dosta zajedničkog, ali i dosta posebnog. Široka je lepeza svadbarskih običaja koji su se u najvećem broju morali poštovati. Jedan od tih segmenata je i ženidba i udaja po želji roditelja. Međutim, danas su se mnogi od tih običaja izgubili ne samo unutar jedne konfesije već i među konfesijama. Nestala je vlast roditelja da određuju za koga će se udati njihova kćer ili oženiti njihov sin. Danas mladenci sami sebi biraju bračnog partnera. Ovako rade i u mnogim zemljama svijeta. Svadbe se obavljaju skoro na isti način kod nas kao i u drugim zemljama. Skoro i da nema više međusobnih razlika i sve se svodi na izbjegavanje dosta komplikovanih i ponekad složenih svadbarskih običaja. Da navedem samo neke segmente svadbarskih običaja koji su iščezli ili su svedeni na najmanju mjeru. Nema više svatova u nacionalnim nošnjama i na konjima; ne koriste se titule svatova: prvijenac, vojvoda, čajo, jendibula, buklijaš, čuturaš, zasjeda, pustosvat i dr. Nema više tradicionalne prosidbe, vjeridbe, uglave. Rijetki su poodi i prviče. Vjenčani kumovi su postali svjedoci na vjenčanju i još dosta drugih svadbarskih detalja.

Pored iznijetog, značajno je reći nekoliko riječi o emancipaciji žena u Crnoj Gori. Rekao sam koliko je crnogorska žena bila potčinjena i zavisna od svoga muža do kraja XIX vijeka. Međutim, u mnogim zemljama se počela bu-

¹¹ Vasilije Mujo Spasojević, *Bigamija u Crnoj Gori*, Podgorica, 2011, str. 51, 52.

diti svijest kod ženskog svijeta uopšte. Prvi put 8. marta 1851. godine u Njujorku su se pobunile žene i u masovnim demonstracijama tražile bolje uslove rada i još neka druga prava. Ovaj datum nije prihvaćen kao početak organizovane akcije žena za svoja prava. Tek 1910. godine organizovana je prva međunarodna konferencija žena 17 zemalja pod rukovodstvom Klare Cetkin, na kojoj je traženo da žene dobiju pravo glasa i učešće u parlamentu kao i bolje uslove rada. Kod nas u Crnoj Gori ne može se vezati emancipacija žena ni za jedan datum. Ona je spontano dolazila pod uticajem raznih kretanja. Dolaskom žena u gradove, školovanjem i zapošljavanjem, žene postaju manje zavisne. Ovaj proces se brže razvija poslije II svjetskog rata. Mnoge žene su bile učesnice toga rata gdje su pokazivale izuzetnu hrabrost kao borci, dobijale činove i odlikovanja. Poslije rata Muslimanke su skinule feredžu i uključile se u društvene organizacije. Sklapani su mješoviti brakovi. Žene su birane u najviše organe vlasi itd. Smatram da se kroz ove primjere može lako zaključiti da je ovaj proces, u neku ruku, proces globalizacije. Istina, ako prihvatamo da je to proces onda treba da znamo da on dugo traje i niko nije siguran kada će prestati. U stvari, on je dosta složen pojam i kao takav će zasigurno trajati neograničeno.

Šta proces globalizacije krije u sebi? Ako znamo da je kulturna globalizacija susret različitih svjetskih narodnih kultura i običaja, postavlja se pitanje šta se dešava s tim kulturama i običajima? Odgovor je jednostavan. Dominacija je na strani većih i jačih sila i ona potiskuje ili potpuno guši mnoge manje nacionalne kulture. Protok roba, kapitala i ljudi preko državnih granica prati i protok navika, običaja i kultura. Sve ovo izaziva kod različitih ljudi različite reakcije. Prema nekima ovaj proces se smatra pozitivnim razvojem koji obogaćuje postojeće kulture, a prema drugima u novostvorenoj kulturi vidi se opasnost nestanka te postojeće kulture. Drugim riječima, planetarna kultura kao produkt globalizacije prijeti unificiranjem kulturnih posebnosti. Dominacija jačih nad slabijim, razvijenih nad manje razvijenim se odražava tako što se u dobroj mjeri gubi pravo na različitosti. Postoji strah od procesa globalizacije – da ne ugrozi identitet tradicije nekog naroda. Nasuprot ovome, ima i drugih razmišljanja, tako je npr. Antun Gustav Matoš prije stotinjak godina napisao: „Snaga narodne kulture nije u sposobnosti odbacivanja, eliminacije, već u moći primanja, apsorbovanja što više tuđih kulturnih elemenata... Naša umjetnost će samo onda biti nacionalna, kada bude evropska”.¹² Iz ovoga

¹² Antun Gustav Matoš, *Umetnost i nacionalizam*, 1935.

se da izvući zaključak da je Matoš još prije oko stotinu godina mislio na globalizaciju kao trajni proces.

Ako se pitamo da li je globalizacija neka vrsta intelektualnog sporazumijevanja, onda se mora postaviti i pitanje da li takvo sporazumijevanje vodi uniformisanju kulture ili možda nekoj vrsti sklada razlika. Ako je riječ o skladu razlika onda se postavlja pitanje u kojoj mjeri je ta harmonija razlika trajna i stalna tvorevina. Ja mislim da je krajnji cilj globalizacije trajno sporazumijevanje koje vodi izjednačavanju raznih kultura, ali sve dok se taj cilj ne postigne, ako mogu tako da kažem, sprovodi se djelimična globalizacija. Ne znam koliko sam u pravu, ali mislim da se kod nas sprovodi djelimična globalizacija koja dosta brzo napreduje. U knjizi „Kulturni identitet i slobode” govoreći o kritici globalizacije na jednom mjestu se kaže¹³: „Nestanak nacionalnih granica i uspostavljanje tržišno povezanog sveta značiće smrtni udarac regionalnim i nacionalnim kulturama, kao i tradicijama, običajima, mitovima i načinima ponašanja koji čine kulturni identitet svake zemlje ili regije. Pošto je glavna sveta nemoćna da se odupre invaziji kulturnih proizvoda iz razvijenih zemalja – ili, budimo konkretniji, iz supersile, SAD, koja za sobom vuče velike transnacionalne korporacije – uskoro će se svima nametnuti severnoamerička kultura, koja će standardizovati svet i uništiti njegovu bogatu floru raznolikih kultura. Na taj način će svi narodi, a ne samo maleni i slabi, izgubiti svoj identitet, svoju dušu, i svešće se na kolonije 21. veka... Strah od amerikanizacije planete Zemlje više je ideološka paranoja, nego realnost. Nema sumnje, naravno da je sa globalizacijom engleski postao generalni jezik našeg vremena, kao što je latinski bio u srednjem veku. Uspon engleskog će se nastaviti jer je on danas instrument bez koga se ne može u međunarodnim transakcijama i komunikacijama. Ali da li to mora biti na štetu drugih velikih jezika? Apsolutno ne. Zapravo je istina suprotna. Iščezavanje granica i sve veća međuzavisnost sveta jesu elementi koji podstiču nove generacije da uče o drugim kulturama i da se međusobno asimiluju sa njima, ne samo iz hobija nego zato što to moraju, jer je danas sposobnost da se govori nekoliko jezika i da se uspešno plovi kroz razne kulture postala ključna za profesionalni uspeh.” Ako pođemo od toga da je globalizacija i među lajcima prestala biti fenomen koji se dešava negdje „vani” i kod nekoga drugoga. U stvari to je proces koji se odvija upravo ovdje i koji utiče na intimni pogled života svakoga od nas. Prije svega promjene koje se dešavaju nijesu vezane samo za jednu zemlju ili jedno područje planete, tačno je da pogađaju sve zemlje svi-

¹³ Kulturni identitet i slobode.

jeta. Ovo znači da živimo u vremenu velikih promijena koje utiču na sve ono što radimo. Ovđe treba postaviti pitanje – da li je cilj globalizacije povećanje nejednakosti država u cijelom svijetu ili suprotno ovome da li doprinosi smanjivanju nejednakosti među državama uopšte, a posebno u ekonomskom razvoju? U svakom slučaju, dolazi do smanjivanja manjih ili većih nejednakosti između siromašnih i bogatih zemalja. Smatram da bi budućnost svake države morala biti prepuštena vladama koje će imati više sluha za građansko društvo nego za biznis. Svima je poznato da je globalizacija danas ne samo politički, tehnološki i kulturni već i ekonomski fenomen, i tako je treba prihvatiti. Na kraju se postavlja pitanje da li kod nas ima dovoljno kapaciteta da se proces globalizacije kanališe tako što će omogućiti pružanje najvećih dobara svim ljudima. A kada je riječ o globalizaciji u Crnoj Gori, ja sam kroz inserte svadbarskih običaja rekao u kojoj mjeri i kojom brzinom se taj proces odvijao kod nas.

Koliko je globalizacija u Crnoj Gori ušla u srž naše narodne kulture može se zaključiti iz unificiranja svadbarskih običaja, i ne samo njih, ili da naveđem jedan banalan primjer isticanja stranih riječi na firmama radnih organizacija, na raznim domaćim proizvodima i još dosta drugih primjera. Ide se toliko daleko da se sve češće čuje riječ Montenegro umjesto Crna Gora. Nije sam pristalica takve globalizacije u kojoj se gubi i ime naše države. Možda nije kasno da se država Crna Gora i nauka i svi žitelji Crne Gore pozabave očuvanjem nacionalnog identiteta i njenih kulturnih tekovina.

Vasilije Mujo SPASOJEVIĆ

IMPACT OF GLOBALIZATION ON SOME SEGMENTS OF WEDDING CUSTOMS IN MONTENEGRO

Summary

The paper is about the impact of globalization on some segments of wedding customs in Montenegro. It is given a short overview of the notion of globalization as the long-term process that is practically unstoppable, as well as the croquis insight into the patriarchal relationships and their impact on exogamous marriage and the wedding relationships in Montenegro. There were elaborated 34 wedding customs in Montenegro, which had been practiced till the end of the XIX century by the Orthodox, Catholics, Islamists and Roms, and described in short the customs related to marrying of a man and of a woman, as well as to the marriage which follows as the final outcome of these customs. It is given a brief review of bigamy in Montenegro, which was in great deal characteristic in the past and continues to lasts up to nowadays. The good and the bad effects of globalization on our ethnic culture were pointed out, as well as a certain fear that the values of our national culture in general might disappear.